

หลักการให้เหตุผลในคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ

ธนิต วรสุทธิพิศิษฏ์¹

รองศาสตราจารย์ พิณิจ ทิพย์มณี²

1. บทนำ

อนุญาโตตุลาการเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาททางแพ่งที่คู่กรณีตกลงกันเสนอข้อพิพาทของตนที่เกิดขึ้นแล้ว หรือที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ให้บุคคลหรือคณะบุคคลที่เรียกว่า อนุญาโตตุลาการ มาทำหน้าที่พิจารณาชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างกันตามพยานหลักฐานที่ปรากฏในการพิจารณา และคู่กรณียอมผูกพันที่จะปฏิบัติตามคำชี้ขาดที่เกิดขึ้นจากการระงับข้อพิพาทนั้น โดยหากเปรียบเทียบอนุญาโตตุลาการกับศาล มีส่วนหนึ่งที่อนุญาโตตุลาการจะต้องปฏิบัติเช่นเดียวกับศาล คืออนุญาโตตุลาการจะต้องมีคำวินิจฉัยชี้ขาดในทุกๆ ประเด็นที่คู่กรณีได้พิพาทกันอันเป็นไปตามหลักความประสงค์ของคู่ความ (Principle of Disposition) และหลักการให้เหตุผลในคำวินิจฉัยชี้ขาด ซึ่งหลักการให้เหตุผลในคำวินิจฉัยชี้ขาดนี้ ก่อให้เกิดผลมากมายในกระบวนการทางอนุญาโตตุลาการ เช่น เป็นการถ่วงดุลและคานอำนาจมิให้อนุญาโตตุลาการใช้อำนาจตัดสินคดีอย่างตามอำเภอใจ, การให้เหตุผลในคำตัดสินแสดงว่าอนุญาโตตุลาการได้พิจารณาคดีอย่างถี่ถ้วนแล้ว, ทำให้คู่ความสามารถตรวจสอบคำวินิจฉัยของอนุญาโตตุลาการได้ และยังเป็นการทำให้หลักกฎหมายทางอนุญาโตตุลาการสามารถพัฒนาต่อไปให้เกิดความยุติธรรมขึ้นได้ คำวินิจฉัยชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการโดยหลักของการวินิจฉัยชี้ขาด ย่อมประกอบไปด้วยองค์ประกอบสามส่วนหลัก ส่วนแรกคือการกล่าวถึงบทกฎหมายที่อนุญาโตตุลาการจะนำมาปรับใช้กับคดี รายละเอียดของพยานหลักฐานต่างๆ แห่งคดี ส่วนที่สองคือเหตุผลของอนุญาโตตุลาการในการใช้วินิจฉัยคดีในแต่ละประเด็น และส่วนที่สามได้แก่คำวินิจฉัยของอนุญาโตตุลาการในประเด็นนั้นๆ

ในประเทศไทยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการให้เหตุผลในคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ ได้แก่พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ที่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับเหตุผลของคำชี้ขาดในมาตรา 37 วรรคสองที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่คู่พิพาทมิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น คำชี้ขาดต้องระบุเหตุผลแห่งการวินิจฉัยที่ฟังไว้โดยชัดแจ้ง แต่จะกำหนดหรือชี้ขาดการใดให้เกินขอบเขตแห่งสัญญาอนุญาโตตุลาการหรือคำขอของคู่พิพาทไม่ได้ เว้นแต่จะเป็นคำชี้ขาดตามข้อตกลงประนีประนอมยอมความตามมาตรา 36 หรือเป็นการกำหนดค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายในชั้นอนุญาโตตุลาการ หรือคำป้วยการอนุญาโตตุลาการตามมาตรา 46”

¹ นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

² ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ทั้งยังมีข้อบังคับสถาบันอนุญาโตตุลาการว่าด้วยการให้ใช้ข้อบังคับสถาบันอนุญาโตตุลาการว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2558 ข้อ 71 วรรคสอง ก็ได้บัญญัติว่า “ในกรณีที่คู่พิพาทมิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น คำชี้ขาดต้องระบุเหตุผลแห่งการวินิจฉัยทั้งปวงไว้โดยชัดแจ้ง แต่จะกำหนดหรือชี้ขาดการใดให้เกินขอบเขตแห่งสัญญาอนุญาโตตุลาการหรือคำขอของคู่พิพาทไม่ได้”

จากบทบัญญัติกฎหมายและข้อบังคับดังกล่าว พบว่ามีปัญหาที่ควรศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ทราบแนวทางแก้ไข ดังนี้ 1) โดยที่กฎหมายและข้อบังคับดังกล่าวบัญญัติโดยใช้ถ้อยคำว่า “คำชี้ขาดต้องระบุเหตุผลแห่งการวินิจฉัยทั้งปวงไว้โดยชัดแจ้ง” จึงมีปัญหาเรื่องของคำว่า “ทั้งปวง” และคำว่า “ชัดแจ้ง” นั้นหมายถึงคำชี้ขาดต้องมีความชัดเจนเพียงใด 2) คำชี้ขาดที่มีได้ระบุเหตุผลตามที่กฎหมายบัญญัตินั้น จะมีผลในกระบวนการทางอนุญาโตตุลาการเพียงใด เพราะตามหลักกฎหมายที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าเมื่อคู่พิพาทตกลงตั้งอนุญาโตตุลาการ มาทำหน้าที่พิจารณาชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างกัน คู่กรณีต้องผูกพันที่จะปฏิบัติตามคำชี้ขาดที่เกิดขึ้นจากการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการนั้น

ปัญหาทางกฎหมายประการแรกเกี่ยวกับการที่อนุญาโตตุลาการมิได้ให้เหตุผลในคำชี้ขาดหากพิจารณาในประเทศไทย แม้จะยังไม่เคยเกิดปัญหาในทางปฏิบัติเหล่านี้ สมควรอย่างยิ่งที่จะเปรียบเทียบกับกรณีของต่างประเทศ สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาคณะกรรมาธิการไม่ให้เหตุผลในคำชี้ขาด ย่อมเป็นเหตุให้ศาลเพิกถอนคำชี้ขาดนั้นได้ โดยอาจใช้มาตรา 40 และมาตรา 43 เพิกถอนคำชี้ขาด เพราะเหตุเป็นคำชี้ขาดที่เกิดจากกระบวนการพิจารณาของคณะอนุญาโตตุลาการที่มีได้เป็นไปตามที่คู่พิพาทตกลงกันไว้ กล่าวคือ คู่พิพาทมิได้ตกลงยกเว้นให้อนุญาโตตุลาการทำคำชี้ขาดแบบไม่ต้องให้เหตุผลประกอบการวินิจฉัย หรือศาลอาจใช้มาตรา 44 เป็นเหตุเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการที่มีได้ให้เหตุผลได้อีกทางหนึ่ง เพราะเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน และประการที่สอง ปัญหาเกี่ยวกับการที่อนุญาโตตุลาการให้เหตุผลไม่เป็นไปตามขอบเขตของสัญญาอนุญาโตตุลาการ ในเรื่องนี้ เห็นควรแก้ไขปัญหาโดยเทียบเคียงกับวิธีการแก้ปัญหของหอการค้านานาชาติที่กำหนดกระบวนการที่เรียกว่า “Terms of Reference: TOR” หรือเรียกว่า “ข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาชี้ขาดคดี” โดยอาจกำหนดเป็นระเบียบ หรือข้อบังคับของสถาบันที่ดำเนินการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย ซึ่งจะเป็นไปตามมาตรา 40 วรรคสาม(1)(ง) และมาตรา 43(4)

2. เปรียบเทียบแนวทางแก้ไขปัญหาการให้เหตุผลในคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในประเทศไทยและต่างประเทศ

ปัญหาการให้เหตุผลในคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย ซึ่งเป็นหลักการสำคัญ เนื่องจากการดำเนินการระงับข้อพิพาทของการอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย เป็นการระงับข้อพิพาท

รูปแบบหนึ่งที่คู่พิพาทตั้งอนุญาโตตุลาการขึ้นมาเพื่อวินิจฉัยชี้ขาด'หลักการให้เหตุผลในคำชี้ขาดจึงมีความจำเป็นต่อการใช้อำนาจวินิจฉัยชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ แต่ถึงกระนั้น การให้เหตุผลในคำชี้ขาดดังกล่าว ก็มีปัญหาว่า ขอบเขตของการให้เหตุผลในคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการนั้นมีขอบเขตน้อยเพียงใด เพราะในกฎหมาย หรือระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย ไม่ได้กำหนดเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน โดยอาจแยกพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับให้เหตุผลในคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในประเทศไทยได้ดังต่อไปนี้

2.1 คำชี้ขาดและเหตุผลของคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย

การให้เหตุผลในคำวินิจฉัยชี้ขาดโดยอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย ตามแนวความคิดและทฤษฎี จะเห็นได้ว่า เหตุผลของการวินิจฉัยชี้ขาดอนุญาโตตุลาการนั้น เป็นหลักที่ประกันความเป็นธรรมแก่คู่พิพาทที่คู่พิพาทสามารถที่จะรับรู้ได้ว่าทำไมอนุญาโตตุลาการจึงได้วินิจฉัยชี้ขาดเช่นนั้น ทั้งยังสามารถถ่วงดุลการใช้ดุลพินิจของผู้เป็นอนุญาโตตุลาการมิให้ใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจได้เป็นอย่างดี

ในส่วนเกี่ยวกับกระบวนการทางอนุญาโตตุลาการเมื่อผู้เป็นอนุญาโตตุลาการเห็นว่ากระบวนการเสร็จสิ้นแล้ว อนุญาโตตุลาการย่อมต้องมีการทำคำชี้ขาด ซึ่งหากในขณะอนุญาโตตุลาการมีความเห็นแบ่งออกเป็นสองฝ่าย คำชี้ขาดจะต้องอาศัยเสียงข้างมาก ส่วนถ้าไม่อาจหาเสียงข้างมากได้ ประธานคณะอนุญาโตตุลาการก็จะเป็นผู้ทำคำชี้ขาด มีคำสั่งหรือคำวินิจฉัยเพียงผู้เดียว โดยมาตรา 37 วรรคสอง บังคับให้คำชี้ขาดต้องระบุเหตุผลแห่งการวินิจฉัยทั้งปวงไว้โดยชัดแจ้ง แต่จะกำหนดหรือชี้ขาดการใดให้เกินขอบเขตแห่งสัญญาอนุญาโตตุลาการหรือคำขอของคู่พิพาทไม่ได้ เว้นแต่จะเป็นคำชี้ขาดตามข้อตกลงประนีประนอมยอมความตามมาตรา 36 หรือเป็นการกำหนดค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายในชั้นอนุญาโตตุลาการ หรือค่าปฎิการอนุญาโตตุลาการตามมาตรา 46

ผู้เขียนมีความเห็นเกี่ยวกับบทบัญญัติดังกล่าวว่า ในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ที่มีการกำหนดเกี่ยวกับเหตุผลของคำชี้ขาดในมาตรา 37 วรรคสองที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่คู่พิพาทมิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น คำชี้ขาดต้องระบุเหตุผลแห่งการวินิจฉัยทั้งปวงไว้โดยชัดแจ้ง แต่จะกำหนดหรือชี้ขาดการใดให้เกินขอบเขตแห่งสัญญาอนุญาโตตุลาการหรือคำขอของคู่พิพาทไม่ได้ เว้นแต่จะเป็นคำชี้ขาดตามข้อตกลงประนีประนอมยอมความตามมาตรา 36 หรือเป็นการกำหนดค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายในชั้นอนุญาโตตุลาการ หรือค่าปฎิการอนุญาโตตุลาการตามมาตรา 46”

ดังนั้น การใช้มาตราดังกล่าวจึงต้องถือว่า สัญญาอนุญาโตตุลาการหรือข้อบังคับอนุญาโตตุลาการที่ใช้บังคับกับข้อพิพาทมีบทกเว้นให้อนุญาโตตุลาการไม่ต้องระบุเหตุผลในการทำคำชี้ขาดหรือไม่⁴ ซึ่งหาก

³ จาก คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางธุรกิจ โดยการอนุญาโตตุลาการ (พิมพ์ครั้งที่ 3) (น. 11) โดย เสาวนีย์ อัสวโรจน์, 2548, กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁴ อนุญาโตตุลาการ ทฤษฎีและปฏิบัติ. (น. 145). เล่มเดิม.

ไม่มีข้อยกเว้นดังกล่าวแล้วอนุญาโตตุลาการในประเทศไทยจะต้องแถลงเหตุผลแห่งการวินิจฉัยทั้งปวงไว้โดยชัดแจ้งในคำชี้ขาด อนึ่ง แม้แต่ข้อบังคับของสำนักงานศาลยุติธรรมที่มีการบังคับใช้ พ.ศ. 2560 ว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ สถาบันอนุญาโตตุลาการ ข้อ 46 วรรคสอง ก็ได้บัญญัติว่า “คำชี้ขาดจะต้องระบุเหตุผลแห่งข้อวินิจฉัยทั้งปวงไว้โดยชัดแจ้ง”

โดยที่กฎหมายบัญญัติโดยใช้ถ้อยคำว่า “คำชี้ขาดต้องระบุเหตุผลแห่งการวินิจฉัยทั้งปวงไว้โดยชัดแจ้ง” คำว่า “ทั้งปวง” น่าจะหมายถึง การให้เหตุผลต้องครบตามที่เป็นประเด็นที่จะต้องวินิจฉัย ส่วนคำว่า “ชัดแจ้ง” นั้น น่าหมายถึงคำชี้ขาดต้องมีความชัดเจน สามารถเข้าใจได้ ส่วนคำชี้ขาดจะต้องสั้น หรือยาวเพียงใดนั้น ย่อมไม่ใช่เรื่องที่กฎหมายบังคับ ส่วนคำชี้ขาดอีก 2 ประเภทที่กฎหมายบัญญัติให้อนุญาโตตุลาการไม่จำเป็นต้องแสดงเหตุผลแห่งการวินิจฉัย ได้แก่

- 1) คำชี้ขาดตามข้อตกลงประนีประนอมยอมความตามมาตรา 36
- 2) คำชี้ขาดที่เป็นการกำหนดค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายในชั้นอนุญาโตตุลาการ หรือค่าปฎิการอนุญาโตตุลาการตามมาตรา 46

2.2 แนวทางการแก้ไขกรณีที่อนุญาโตตุลาการมิได้ให้เหตุผลในคำชี้ขาด

ในการทำคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย เมื่อพิจารณาตามกฎหมายแล้ว หากไม่มีข้อยกเว้นให้อนุญาโตตุลาการสามารถชี้ขาดโดยไม่ต้องให้เหตุผลในคำชี้ขาดแล้ว คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการย่อมต้องให้เหตุผลตามที่กฎหมายกำหนดว่าต้องมีเหตุผลแห่งการวินิจฉัยทั้งปวงที่ชัดแจ้ง แต่ก็มีปัญหาว่า หากคู่พิพาทมิได้ตกลงเป็นอย่างอื่น และอนุญาโตตุลาการของไทยไม่ได้มีการให้เหตุผลประกอบคำชี้ขาดไว้ ผลของคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการจะมีผลอย่างไร จะถือว่าเสียไปเลย โดยเปรียบเทียบได้กับอนุญาโตตุลาการทำคำชี้ขาดแล้ว ไม่ลงลายมือชื่อหรือไม่ หรือจะถือว่าเป็นเหตุให้สามารถร้องขอให้เพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการได้หรือไม่ ทั้งนี้ เพราะในพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ของประเทศไทย มิได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้อย่างแจ้งชัดแต่ประการใด

ปัญหาดังกล่าวหากพิจารณาในประเทศไทยแม้จะยังไม่เคยเกิดปัญหาทางปฏิบัติเหล่านี้ แต่เนื่องจากความไม่ชัดเจนของกฎหมายดังกล่าว สมควรอย่างยิ่งที่จะเปรียบเทียบกับกรณีของต่างประเทศ โดยหากจะพิจารณาปัญหาดังกล่าวเปรียบเทียบกับของต่างประเทศแล้ว จะเห็นได้ว่าในหลายๆ ประเทศมีการกำหนดความชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนี้ในกฎหมาย อาทิ เช่น

ในประเทศอังกฤษ ตามกฎหมาย English Arbitration Act 1996 มีการกำหนดชัดเจนให้อนุญาโตตุลาการต้องให้เหตุผลในคำชี้ขาด ในมาตรา 52(4)⁵ และหากคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการคดีใดใน

⁵ “Form of award.52

(4) The award shall contain the reasons for the award unless it is an agreed award or the parties have agreed to dispense with reasons.

ประเทศอังกฤษ ไม่มีเหตุผลในการวินิจฉัยครบถ้วน ก็อาจถูกคัดค้านคำชี้ขาด เป็นเหตุให้เพิกถอนคำชี้ขาดดังกล่าวได้ ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 68(2)⁶ ที่มีการบัญญัติให้ศาลอาจส่งกลับคำตัดสินชี้ขาด (ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน) ให้คณะอนุญาโตตุลาการเพื่อพิจารณาใหม่อีกครั้ง เพิกถอนคำตัดสินชี้ขาด หรือประกาศว่าไม่มีผลบังคับใช้ หากมีเหตุใดเหตุหนึ่งต่อไปนี้

ศูนย์ระหว่างประเทศเพื่อการระงับข้อพิพาททางการลงทุน (International Centre for the Settlement of Investment Disputes – ICSID) ที่มีการกำหนดในข้อ 47 (1)(i) ให้อนุญาโตตุลาการที่ทำคำตัดสินชี้ขาดทุกประเด็นที่มีการเสนอต่ออนุญาโตตุลาการ และจะต้องให้เหตุผลในทุกทุกประเด็นที่มีการเสนอต่ออนุญาโตตุลาการอีกด้วย โดยผลของการที่อนุญาโตตุลาการไม่ได้กระทำตามหลักการเหตุผลในคำชี้ขาดนั้น ปรากฏในข้อบังคับข้อ 50 กล่าวคือ คำชี้ขาดนั้นอาจถูกเพิกถอนได้ โดยยื่นคำขอต่อเลขาธิการสถาบัน และหากปรากฏว่าคำชี้ขาดดังกล่าวปราศจากเหตุผล ก็จะเป็นไปตามข้อ 50(1)(c)(iii) คือถูกเพิกถอนได้

หรือแม้กระทั่งหากเลขาธิการของสถาบันเห็นว่า คำชี้ขาดไม่มีเหตุผลในคำตัดสิน คำชี้ขาดนั้นก็จะถูกเสนอให้เพิกถอนได้ตามข้อ 50(3)(b)(i) ที่บัญญัติว่า

“(3) The Secretary-General shall refuse to register an application for:

⁶ 68

(2) Serious irregularity means an irregularity of one or more of the following kinds which the court considers has caused or will cause substantial injustice to the applicant

(a) failure by the tribunal to comply with section 33 (general duty of tribunal);

(b) the tribunal exceeding its powers (otherwise than by exceeding its substantive jurisdiction: see section 67);

(c) failure by the tribunal to conduct the proceedings in accordance with the procedure agreed by the parties;

(d) failure by the tribunal to deal with all the issues that were put to it;

(e) any arbitral or other institution or person vested by the parties with powers in relation to the proceedings or the award exceeding its powers;

(f) uncertainty or ambiguity as to the effect of the award;

(g) the award being obtained by fraud or the award or the way in which it was procured being contrary to public policy;

(h) failure to comply with the requirements as to the form of the award; or

(i) any irregularity in the conduct of the proceedings or in the award which is admitted by the tribunal or by any arbitral or other institution or person vested by the parties with powers in relation to the proceedings or the award.

(b) Annulment, if, in accordance with Article 52(2) of the Convention, it is not made:

– the award has failed to state the reasons on which it is based;...

กรณีของหอการค้านานาชาติ(International Chamber of Commerce – ICC) ก็มีการบัญญัติที่คล้ายคลึงกับศูนย์ระหว่างประเทศเพื่อการระงับข้อพิพาททางการลงทุน คือ ICC Rules of Arbitration มีการกำหนดเกี่ยวกับเรื่องการให้เหตุผลโดยอนุญาโตตุลาการในข้อ 31 ซึ่งกำหนดให้คำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการจะต้องระบุเหตุผลทั้งปวง และหากอนุญาโตตุลาการชี้ขาดโดยปราศจากเหตุผล คำชี้ขาดนั้นอาจถูกเพิกถอนตาม ข้อ 35

ในประเทศไทยเองหากจะพิจารณาผลของการที่คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการมิได้ให้เหตุผลตามกฎหมายกำหนด นั้น มีนักวิชาการทางอนุญาโตตุลาการได้ให้ความเห็นไว้ เช่นเดียวกันกล่าวคือ⁷

“การไม่ให้เหตุผลในคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการจะนำมาเปรียบเทียบกับกรณีคำชี้ขาดไม่ลงลายมือชื่อคงจะทำไม่ได้ แต่คงจะถือได้ว่า เป็นคำชี้ขาดที่เกิดจากกระบวนการพิจารณาของคณะอนุญาโตตุลาการที่มีได้เป็นไปตามที่คู่พิพาทตกลงกันไว้(กล่าวคือ คู่พิพาทมิได้ตกลงยกเว้นให้อนุญาโตตุลาการทำคำชี้ขาดแบบไม่ต้องให้เหตุผลประกอบการวินิจฉัย) ทั้งนี้เพราะคำชี้ขาด ถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพิจารณาของคณะอนุญาโตตุลาการ คำชี้ขาดดังกล่าว จึงเป็นคำชี้ขาดที่อาจถูกศาลเพิกถอนหรือไม่ยอมรับบังคับให้ตามมาตรา 40 หรือมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการได้ แล้วแต่กรณี”

2.3 แนวทางแก้ไขเกี่ยวกับการที่อนุญาโตตุลาการให้เหตุผลในคำชี้ขาดไม่เป็นไปตามขอบเขตของสัญญาอนุญาโตตุลาการ

ในเรื่องเกี่ยวกับการที่อนุญาโตตุลาการให้เหตุผลในคำชี้ขาดไม่เพียงพอ หรือเกินขอบเขตของสัญญาอนุญาโตตุลาการ ตามกฎหมายอนุญาโตตุลาการของประเทศไทยมีการกำหนดเกี่ยวกับการทำคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการว่าต้องระบุเหตุผลทั้งปวงโดยชัดแจ้งนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นบทบัญญัติที่มีความหมายที่ค่อนข้างกว้างขวางทำให้ไม่สามารถกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนของการให้เหตุผลในคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการได้ว่าจะต้องให้เหตุผลมากขนาดไหนจึงจะถือว่าเพียงพอ หรือไม่เกินขอบเขต

พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มีการกล่าวถึงปัญหานี้อย่างไม่ชัดเจนนัก จำเป็นต้องตีความในถ้อยคำของกฎหมาย กล่าวคือ

มาตรา 40(1)(ง) บัญญัติว่า “คำชี้ขาดวินิจฉัยข้อพิพาทซึ่งไม่อยู่ในขอบเขตของสัญญาอนุญาโตตุลาการหรือคำชี้ขาดวินิจฉัยเกินขอบเขตแห่งข้อตกลงในการเสนอข้อพิพาทต่อคณะอนุญาโตตุลาการ แต่ถ้าคำชี้ขาดที่วินิจฉัยเกินขอบเขตนั้นสามารถแยกออกได้จากคำชี้ขาดส่วนที่วินิจฉัยใน

⁷ จาก อนุญาโตตุลาการ ทฤษฎีและปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 1) (น. 137) โดย ไชยวัฒน์ บุญนาค, 2552, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์เดือนตุลา.

ขอบเขตแล้วศาลอาจเพิกถอนเฉพาะส่วนที่วินิจฉัยเกินขอบเขตแห่งสัญญาอนุญาตตุลาการหรือข้อตกลงนั้นก็ได้”

มาตรา 43(4) บัญญัติว่า “คำชี้ขาดวินิจฉัยข้อพิพาทซึ่งไม่อยู่ในขอบเขตของสัญญาอนุญาตตุลาการหรือคำชี้ขาดวินิจฉัยเกินขอบเขตแห่งข้อตกลงในการเสนอข้อพิพาทต่อคณะอนุญาโตตุลาการ แต่ถ้าคำชี้ขาดที่วินิจฉัยเกินขอบเขตนั้นสามารถแยกออกได้จากคำชี้ขาดส่วนที่วินิจฉัยในขอบเขตแล้วศาลอาจบังคับตามคำชี้ขาดส่วนที่วินิจฉัยอยู่ในขอบเขตแห่งสัญญาอนุญาตตุลาการหรือข้อตกลงนั้นก็ได้”

ทั้งสองมาตราเป็นเหตุในการเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ โดยกำหนดหลักเกณฑ์คล้ายคลึงกันว่าหากคำชี้ขาดใดที่วินิจฉัยข้อพิพาทซึ่งไม่อยู่ในขอบเขตของสัญญาอนุญาตตุลาการหรือคำชี้ขาดวินิจฉัยเกินขอบเขตแห่งข้อตกลงของกลุ่มพิพาทย่อมสามารถเพิกถอนได้ โดยอาจเพิกถอนบางส่วนที่เกินขอบเขตนั้นก็ได้ โดยหากจะตีความสองมาตราดังกล่าวเข้ากับปัญหาของเรื่องการให้เหตุผลในคำชี้ขาดที่ไม่เพียงพอ หรือเกินไปกว่าที่คู่พิพาทได้ตกลงให้อนุญาโตตุลาการวินิจฉัยแล้ว ก็อาจตีความได้ว่าคำชี้ขาดที่ให้เหตุผลไม่เพียงพอ หรือให้เหตุผลที่เกินกว่าที่คู่พิพาทตกลง ย่อมเพิกถอนได้ตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ข้างต้น

นอกจากนี้ การชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย ศาลสามารถที่จะหยิบยกเอาหลักความแห่งความสุจริตและเป็นธรรมที่ประเทศในกลุ่มที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณีเรียกว่า "Ex aequo et bono" และกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรเรียกว่า “as amiable compositeur” มาใช้บังคับกับคำชี้ขาดได้ กล่าวคือ ในประเทศไทยหากว่าคู่กรณีตกลงกันไม่ยอมให้อนุญาโตตุลาการใช้กฎหมายชี้ขาด ก็ให้อนุญาโตตุลาการใช้ความสุจริตเป็นธรรมชี้ขาดได้⁸ ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการฯ มาตรา 34 ที่บัญญัติให้อนุญาตให้ใช้หลักความสุจริตยุติธรรมมาวินิจฉัยได้ แต่ต้องตกลงกันโดยชัดแจ้งในสัญญาอนุญาโตตุลาการ ซึ่งก็ได้มีข้อบังคับสำนักงานศาลยุติธรรมว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ สถาบันอนุญาโตตุลาการ ซึ่งบังคับใช้ พ.ศ. 2560 โดยข้อ 43 ได้ขยายความเรื่องดังกล่าวว่า คณะอนุญาโตตุลาการชี้ขาดข้อพิพาทไปตามกฎหมายที่คู่พิพาทกำหนดให้นำมาใช้บังคับแก่ข้อพิพาท หากคู่พิพาทไม่ได้กำหนดกฎหมายที่จะใช้บังคับไว้ ให้คณะอนุญาโตตุลาการชี้ขาดข้อพิพาทนั้นตามกฎหมายที่เห็นสมควรเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับแก่ข้อพิพาท และหากคู่พิพาทตกลงไว้อย่างชัดแจ้ง คณะอนุญาโตตุลาการอาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทไปตามหลักสุจริตและเป็นธรรม ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวจึงอาจเกิดขึ้นในอนาคตในการดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการของประเทศไทย คือ หากอนุญาโตตุลาการของไทยชี้ขาดโดยมีเหตุผลในคำ

⁸ จาก อนุญาโตตุลาการตามกฎหมายใหม่กับการระงับข้อพิพาท(พิมพ์ครั้งที่ 2)(น. 46), โดย สรวิศ ลิ้มปรีงศ์, 2545, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์นิติรัฐ.

ชี้ขาด แต่เหตุผลนั้นไม่เพียงพอ ผลของคำชี้ขาดจะเป็นเช่นไร ทั้งนี้ เพราะอนุญาโตตุลาการถูกกำหนดขึ้นมาภายใต้ข้อตกลงของกลุ่มพิพาท อนุญาโตตุลาการย่อมมีกรอบอำนาจตามที่คู่พิพาทตกลงให้อำนาจไว้

3. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องดังกล่าวทำให้ทราบถึงความแตกต่างระหว่างแนวความคิดและหลักการเกี่ยวกับหลักการให้เหตุผลในคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการของต่างประเทศและประเทศไทย รวมทั้งทราบถึงหลักการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางที่ค่อนข้างยุ่งในการแก้ไข ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบข้อบังคับว่าด้วยอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย ในส่วนของต่างประเทศเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทย มีความแตกต่างกันเล็กน้อยในเรื่องพื้นฐานแนวความคิด โดยจากการศึกษา กฎหมายและระเบียบข้อบังคับของสถาบันอนุญาโตตุลาการต่าง ๆ เกี่ยวกับคำชี้ขาด และคำชี้ขาดของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี(Common Law System) หรือคำชี้ขาดของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร(Civil Law System) มักจะเป็นบทบังคับให้อนุญาโตตุลาการต้องให้เหตุผลที่เพียงพอในคำชี้ขาดเสมอ ส่วนผลของการไม่ให้เหตุผลในคำชี้ขาด หรือผลของการให้เหตุผลที่ไม่เพียงพอในคำชี้ขาด ก็มักจะถูกบัญญัติให้มีผลทางกฎหมาย เช่น อาจถูกเพิกถอนคำชี้ขาดนั้น หรือทำให้คำชี้ขาดนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ปัญหาทางกฎหมายประการแรกเกี่ยวกับการที่อนุญาโตตุลาการมิได้ให้เหตุผลในคำชี้ขาดหากพิจารณาในประเทศไทยแม้จะยังไม่เคยเกิดปัญหาทางปฏิบัติเหล่านี้ สมควรอย่างยิ่งที่จะเปรียบเทียบกับกรณีของต่างประเทศ และซึ่งมักจะถือได้ว่า เป็นคำชี้ขาดที่เกิดจากกระบวนการพิจารณาของคณะอนุญาโตตุลาการที่มิได้เป็นไปตามที่คู่พิพาทตกลงกันไว้(กล่าวคือ คู่พิพาทมิได้ตกลงยกเว้นให้อนุญาโตตุลาการทำคำชี้ขาดแบบไม่ต้องให้เหตุผลประกอบการวินิจฉัย) ทั้งนี้เพราะคำชี้ขาด ถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพิจารณาของคณะอนุญาโตตุลาการ คำชี้ขาดดังกล่าว จึงเป็นคำชี้ขาดที่อาจถูกศาลเพิกถอน หรือไม่ยอมรับบังคับให้ตาม มาตรา 40 หรือมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการได้ หรือหากไม่ใช่มาตรา 40 และมาตรา 43 คำชี้ขาดที่ไม่ได้ให้เหตุผลก็อาจถูกเพิกถอนเพราะคำชี้ขาดนั้นขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนตามมาตรา 44 แล้วแต่กรณี

ปัญหาทางกฎหมายประการที่สองเกี่ยวกับการที่อนุญาโตตุลาการให้เหตุผลในคำชี้ขาดไม่ เป็นไปตามขอบเขตของสัญญาอนุญาโตตุลาการ กล่าวคือ หากอนุญาโตตุลาการของไทยชี้ขาดโดยมีเหตุผล ในคำชี้ขาด แต่เหตุผลนั้นเป็นเหตุผลที่ไม่ครบทุกประเด็น หรือหากอนุญาโตตุลาการของไทยชี้ขาดโดยมี เหตุผลในคำชี้ขาดที่เกินไปกว่าที่คู่กรณีตกลงให้วินิจฉัยทั้งสองกรณีดังกล่าวผลของคำชี้ขาดจะเป็นเช่นไร ทั้งนี้ เพราะอนุญาโตตุลาการถูกกำหนดขึ้นมาภายใต้ข้อตกลงของกลุ่มพิพาท อนุญาโตตุลาการย่อมมีกรอบ อำนาจตามที่คู่พิพาทตกลงให้อำนาจ

ในพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มีการกล่าวถึงปัญหานี้อย่างไม่ชัดเจนนัก จำเป็นต้องตีความกล่าวคือ มาตรา 40(1)(ง) บัญญัติว่า “คำชี้ขาดวินิจฉัยข้อพิพาทซึ่งไม่อยู่ในขอบเขตของสัญญาอนุญาโตตุลาการหรือคำชี้ขาดวินิจฉัยเกินขอบเขตแห่งข้อตกลงในการเสนอข้อพิพาทต่อคณะอนุญาโตตุลาการ แต่ถ้าคำชี้ขาดที่วินิจฉัยเกินขอบเขตนั้นสามารถแยกออกได้จากคำชี้ขาดส่วนที่วินิจฉัยในขอบเขตแล้วศาลอาจเพิกถอนเฉพาะส่วนที่วินิจฉัยเกินขอบเขตแห่งสัญญาอนุญาโตตุลาการหรือข้อตกลงนั้นก็ได้”

มาตรา 43(4) บัญญัติว่า “คำชี้ขาดวินิจฉัยข้อพิพาทซึ่งไม่อยู่ในขอบเขตของสัญญาอนุญาโตตุลาการหรือคำชี้ขาดวินิจฉัยเกินขอบเขตแห่งข้อตกลงในการเสนอข้อพิพาทต่อคณะอนุญาโตตุลาการ แต่ถ้าคำชี้ขาดที่วินิจฉัยเกินขอบเขตนั้นสามารถแยกออกได้จากคำชี้ขาดส่วนที่วินิจฉัยในขอบเขตแล้วศาลอาจบังคับตามคำชี้ขาดส่วนที่วินิจฉัยอยู่ในขอบเขตแห่งสัญญาอนุญาโตตุลาการหรือข้อตกลงนั้นก็ได้” ทั้งสองมาตราเป็นเหตุในการเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ โดยกำหนดหลักเกณฑ์คล้ายคลึงกันว่าหากคำชี้ขาดใดที่วินิจฉัยข้อพิพาทซึ่งไม่อยู่ในขอบเขตของสัญญาอนุญาโตตุลาการหรือคำชี้ขาดวินิจฉัยเกินขอบเขตแห่งข้อตกลงของกลุ่มพิพาทย่อมสามารถเพิกถอนได้ โดยอาจเพิกถอนบางส่วนที่เกินขอบเขตนั้นก็ได้ โดยหากจะตีความสองมาตราดังกล่าวเข้ากับปัญหาของเรื่องการให้เหตุผลในคำชี้ขาดที่ไม่เพียงพอหรือเกินไปกว่าที่กลุ่มพิพาทได้ตกลงให้อนุญาโตตุลาการวินิจฉัยแล้ว ก็อาจตีความได้ว่าคำชี้ขาดที่ให้เหตุผลไม่เพียงพอ หรือให้เหตุผลที่เกินกว่าที่กลุ่มพิพาทตกลง ย่อมเพิกถอนได้ตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ข้างต้น

จากปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาของการอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย เรื่องหลักการให้เหตุผลในคำชี้ขาดว่า คำชี้ขาดที่มีได้มีการการให้เหตุผลในคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการและปัญหาเกี่ยวกับการที่อนุญาโตตุลาการให้เหตุผลในคำชี้ขาดไม่เป็นไปตามขอบเขตของสัญญาอนุญาโตตุลาการ ผู้เขียน มีข้อเสนอแนะ พร้อมเหตุผลที่เสนอแนะ ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาของการอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย เรื่องหลักการให้เหตุผลในคำชี้ขาดว่า คำชี้ขาดที่มีได้มีการการให้เหตุผลในคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ

เห็นควรแก้ไขปัญหาดังที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ กล่าวคือ การไม่ให้เหตุผลในคำชี้ขาด ย่อมเป็นเหตุให้ศาลเพิกถอนคำชี้ขาดนั้นได้ โดยอาจใช้มาตรา 40 และมาตรา 43 เพิกถอนคำชี้ขาด เพราะเหตุเป็นคำชี้ขาดที่เกิดจากกระบวนการพิจารณาของคณะอนุญาโตตุลาการที่มีได้เป็นไปตามที่กลุ่มพิพาทตกลงกันไว้ กล่าวคือ กลุ่มพิพาทมิได้ตกลงยกเว้นให้อนุญาโตตุลาการทำคำชี้ขาดแบบไม่ต้องให้เหตุผลประกอบการวินิจฉัย หรือศาลอาจใช้มาตรา 44 เป็นเหตุเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการที่มีได้ให้เหตุผลดังกล่าวนี้ เพราะเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

การตีความตามข้อกำหนดดังกล่าวจะทำให้ปัญหาเรื่องคำชี้ขาดที่มีได้มีการให้เหตุผลในคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย มีความชัดเจน และจะทำให้ผู้เป็นอนุญาโตตุลาการมีความพึงพอใจในการทำคำชี้ขาดให้มีเหตุผลอยู่เสมอ อันจะเป็นการพัฒนาหลักกฎหมายอนุญาโตตุลาการในประเทศไทยอีกทางหนึ่ง อีกทั้งยังจะเป็นการบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมายต่างประเทศ ที่ให้เหตุผลในคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการมีความสำคัญ คู่กรณีก็จะวางใจในความเป็นธรรมของกระบวนการอนุญาโตตุลาการ

2. ปัญหาเกี่ยวกับการที่อนุญาโตตุลาการให้เหตุผลไม่เป็นไปตามขอบเขตของสัญญาอนุญาโตตุลาการ

เห็นควรแก้ไขปัญหาโดยเทียบเคียงกับวิธีการแก้ปัญหาของหอการค้านานาชาติที่กำหนดกระบวนการที่เรียกว่า “Terms of Reference: TOR” หรือเรียกว่า “ข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาชี้ขาดคดี” โดยอาจกำหนดเป็นระเบียบ หรือข้อบังคับของสถาบันที่ดำเนินการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย

“Terms of Reference: TOR” ดังกล่าว จะเป็นการกำหนดรายละเอียดของกระบวนการอนุญาโตตุลาการ สรุปสาระสำคัญของคำเรียกร้อง คำคัดค้าน และมีขอบเขตของข้อตกลงในการดำเนินกระบวนการพิจารณาอนุญาโตตุลาการ โดยสถาบันอนุญาโตตุลาการจะเป็นผู้จัดทำข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาชี้ขาดคดี Terms of Reference(TOR) ให้คู่พิพาทลงนาม และอนุญาโตตุลาการดำเนินกระบวนการพิจารณาภายใต้กรอบข้อตกลงนั้น และจะทำคำชี้ขาดที่ขาดตกบกพร่อง หรือเกินกว่ากรอบที่กำหนดไว้ไม่ได้

ส่วนผลของการที่อนุญาโตตุลาการมิได้ดำเนินการภายใต้ Terms of Reference(TOR) ดังกล่าว หรือหากอนุญาโตตุลาการได้ทำคำชี้ขาดที่ไม่เพียงพอหรือเกินขอบเขตของสัญญาอนุญาโตตุลาการ คำชี้ขาดนั้น ย่อมอาจถูกเพิกถอนคำชี้ขาดได้ ซึ่งจะเป็นไปตามมาตรา 40 วรรคสาม(1)(ง) ที่บัญญัติว่า

“(1) คู่พิพาทฝ่ายที่ขอให้เพิกถอนคำชี้ขาดสามารถพิสูจน์ได้ว่า

(ง) คำชี้ขาดวินิจฉัยข้อพิพาทซึ่งไม่อยู่ในขอบเขตของสัญญาอนุญาโตตุลาการหรือคำชี้ขาดวินิจฉัยเกินขอบเขตแห่งข้อตกลงในการเสนอข้อพิพาทต่อคณะอนุญาโตตุลาการ แต่ถ้าคำชี้ขาดที่วินิจฉัยเกินขอบเขตนั้นสามารถแยกออกได้จากคำชี้ขาดส่วนที่วินิจฉัยในขอบเขตแล้วศาลอาจเพิกถอนเฉพาะส่วนที่วินิจฉัยเกินขอบเขตแห่งสัญญาอนุญาโตตุลาการหรือข้อตกลงนั้นก็ได้” ทั้งยังสามารถปรับเข้าได้กับมาตรา 43(4) ที่บัญญัติคล้ายคลึงกันว่า

“มาตรา 43 ศาลมีอำนาจทำคำสั่งปฏิเสธไม่รับบังคับตามคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการไม่ว่าคำชี้ขาดนั้นจะทำได้ทำขึ้นในประเทศใด ถ้าผู้ซึ่งจะถูกบังคับตามคำชี้ขาดพิสูจน์ได้ว่า

(4) คำชี้ขาดวินิจฉัยข้อพิพาทซึ่งไม่อยู่ในขอบเขตของสัญญาอนุญาตตุลาการ หรือคำชี้ขาดวินิจฉัยเกินขอบเขตแห่งข้อตกลงในการเสนอข้อพิพาทต่อคณะอนุญาโตตุลาการ แต่ถ้าคำชี้ขาดที่วินิจฉัยเกินขอบเขตนั้นสามารถแยกออกได้จากคำชี้ขาดส่วนที่วินิจฉัยในขอบเขตแล้วศาลอาจบังคับตามคำชี้ขาดส่วนที่วินิจฉัยอยู่ในขอบเขตแห่งสัญญาอนุญาตตุลาการหรือข้อตกลงนั้นก็ได้”

บรรณานุกรม

- ไชยวัฒน์ บุญนาค.(2552). อนุญาโตตุลาการ ทฤษฎีและปฏิบัติ กรุงเทพมหานคร: บริษัท ทรัพย์สุรีย์ จำกัด.
- สรวิศ ลิ้มปรีงยี.(2545). อนุญาโตตุลาการตามกฎหมายใหม่กับการระงับข้อพิพาท. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติรัฐ.
- เสาวนีย์ อัสวโรจน์. (2548). คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางธุรกิจ โดยการอนุญาโตตุลาการ.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.